

Περί του «θαύματος» του «Αγίου Φωτός»

Το πρώτο πράγμα που θέλω να ξεκαθαρίσω, είναι ότι δεν υπάρχει καμία παράδοση για την μεταφορά του Αγίου Φωτός όπως την έχουμε συνηθίσει τις τελευταίες δεκαετίες. Δηλαδή με κρατικά έξοδα, τόσο στην υποδοχή όσο και την διανομή του σε όλη την επικράτεια, αλλά και για την υποδοχή του ως αρχηγού κράτους. Αυτή η επονείδιστη για την λογική διαδικασία από μόνη της, δείχνει την αντιμετώπιση μιας φλόγας ως ξεχωριστής οντότητας που αξίζει τιμών από ένα κράτος, δηλαδή ένα είδος ειδωλολατρείας.

Η αναφορά μιας άσβεστης ιερής φλόγας υπήρξε αρκετές φορές στην αρχαία εποχή, όπως επίσης έχουμε τελετές και αναφορές σε λαμπαδηδρομίες, δηλαδή μεταφορά φωτός σαν τελετουργία για θρησκευτικούς ή άλλους λόγους. Βέβαια οι αρχαίοι έχουν κατηγορηθεί ως ειδωλολάτρες και σε ένα τέτοιο πλαίσιο μπορεί να δικαιολογείται, αλλά τι κάνουν αντίστοιχα οι χριστιανοί; Οι χριστιανοί έχουν το Άγιο Φως.

Ας πάμε όμως σε μια άλλη ιδέα παραπλήσια με το Άγιο Φως, που αξίζει να ειπωθεί παράλληλα. Η ιδέα της αφής της Ολυμπιακής Φλόγας που ξεκίνησε το 1928. Η αφή αυτή γίνεται φυσικά με κάτοπτρο και τις διαθέσεις του φωτοδότη Ήλιου, αλλά είναι δημόσια και προφανής και σηματοδοτεί την έναρξη της μεγαλύτερης παγκόσμιας αθλητικής εκδήλωσης που έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα.

Η μεταφορά της όμως και η σχετική λαμπαδηδρομία μέχρι το στάδιο των αγώνων, ξεκίνησε από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1936. Ο συμβολισμός του όλου πλάνου έχει να κάνει με την έννοια της φωτιάς που έκλεψε ο Προμηθέας από τους θεούς για χρήση των ανθρώπων. Τελικά με την λογική και την πρακτικότητα. Είναι δηλαδή ένα ενδιαφέρον σύμβολο και η μεταφορά της φυσικά το ίδιο. Από όσο γνωρίζω, κανείς από την ολυμπιακή επιτροπή ούτε κάποιος άλλος ποτέ θεώρησε την ολυμπιακή φλόγα σαν μια ξεχωριστή οντότητα που χρήζει τιμών ως πούμε αρχηγού κράτους.

Οι ορθόδοξοι θεωρούν ότι πέρα από την θεωρούμενη θεϊκή προέλευση του Αγίου Φωτός, έχει αυτό και ιδιότητες που επίσης μεταφέρονται με την μεταφορά, άσχετα αν επίσης μαθαίνουμε ότι αυτό γίνεται για κάποια λίγα λεπτά της ώρας. Η μεταφορά του γινόταν παραδοσιακά με το καράβι που έφθανε μετά από μία εβδομάδα τουλάχιστον και φυσικά δεν γινόταν διανομή, αλλά όποιος ήθελε, πήγαινε στην Μητρόπολη ή στην Εξαρχία του Παναγίου Τάφου στην Πλάκα και το έπαιρνε.

Ο πρώτος που είχε την ιδέα της αεροπορικής του μεταφοράς και που την πραγματοποίησε τελικά από το 1988 ήταν ο Ιάκωβος Οικονομίδης ιδιοκτήτης πρακτορείου θρησκευτικού τουρισμού, που έκτοτε απέκτησε και τίτλο του Πατριαρχείου.

Τον πρώτο χρόνο, φαίνεται ότι η μεταφορά έγινε ιδιωτικά, αλλά τον επόμενο (κυβέρνηση Αν. Παπανδρέου) και έκτοτε ανέλαβε τα έξοδα του πρακτορείου το ελληνικό κράτος.

Από το 2001 ξεκίνησε και η “παράδοση” να γίνεται η υποδοχή με τιμές αρχηγού κράτους, ενώ από το 2002, όλη την μεταφορά και την διανομή πλέον ανέλαβε το Υπουργείο Εξωτερικών (υπ Γ. Παπανδρέου). Αυτά σύμφωνα με την wikipedia.

Η Athens Voice ταυτίζει την ανάληψη των εξόδων από το κράτος και την λαμπρή υποδοχή, ή έστω της ιδέας για αυτήν και η αποδοχή της έγινε αργότερα.

Η ιδέα της μεταφοράς του ξεκίνησε κατά πληροφορίες από την κα Λιάννη Παπανδρέου μια εποχή που μάθαμε ότι είχε επαφή με κάποιον συγκεκριμένο πνευματικό και άλλους επίσης πνευματιστές. Σε αυτό συνηγόρησε και ο τότε πρόεδρος της Δημοκρατίας ο Χρήστος Σαρτζετάκης που πρότεινε και άλλη μία “παράδοση”, να γίνεται η υποδοχή του στο αεροδρόμιο, με τιμές αρχηγού κράτους, και με στρατιωτικό άγημα κάτι που φαίνεται να ξεκίνησε όπως είδαμε αργότερα το 2001 (προεδρία Κ. Στεφανόπουλου). Μια “παράδοση” που σταμάτησε ευτυχώς φέτος και ελπίζουμε μόνιμα.

Ας έρθουμε τώρα στο “Άγιο Φώς” ...

Εδώ και πολλά χρόνια ο Μιχάλης Καλόπουλος έδειξε στην τηλεόραση τον τρόπο που με λευκό φώσφορο που εξαγεται σχετικά εύκολα από τριμμένα κόκκαλα με διαδικασία που ήταν γνωστή στον Μεσαίωνα και με την βοήθεια ενός διαλύτη (επιβραδυντή), μπορεί εύκολα να αυτοαναφλεγεί ένα κεριά που θα εμβαπτιστεί σε αυτόν, σε υπολογισμένο χρόνο που μπορεί να προγραμματιστεί από την πυκνότητα του φωσφόρου και την ποσότητα του διαλύτη.

Το 2019 κυκλοφόρησε το βιβλίο Λύτρωση: περί του Αγίου Φωτός, του Δημήτρη Αλικάκου με τις δηλώσεις μπροστά στην κάμερα, αυτών που ξέρουν πολύ καλά τι συμβαίνει το βράδυ της Ανάστασης στα Ιεροσόλυμα, του εν ενεργεία σκευοφύλακα του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων (Αρχιεπισκόπου Ιεραπόλεως Ισιδώρου), του προηγούμενου σκευοφύλακα Αρχιεπισκόπου Νικηφόρου και τέλος του Αρχιεπισκόπου Γεράσων Θεοφάνους (πρώην Έξαρχου του Παναγίου Τάφου της Αθήνας) και ότι το φως ανάβει από την ακοίμητη καντήλα και ξεκάθαρα με τεχνικά μέσα (κοινό αναπτήρα ή σπέρτα), αφού ούτως η άλλως η τελετή γίνεται εν κρυπτώ και δεν φαίνεται από τον κόσμο. Θα μου πείτε ότι η δεύτερη περίπτωση αναιρεί την πρώτη, αλλά αυτό θα το δούμε στην συνέχεια, μάλλον την συμπληρώνει.

Ο εσμός των φανατικών φυσικά λύσσαξε μετά από την δημοσίευση και έγιναν ακόμα και αγωγές κατά του συγγραφέως, αγωγές που με χαρά δέχτηκε ο Αλικάκος, για να φθάσει η υπόθεση στην Δικαιοσύνη και να ξεκαθαρίσει τοις πάσι. Η αγωγή είναι από τον ίδιο τον Πατριάρχη Θεόφιλο Γ', καθώς και από δυο Αρχιεπισκόπους: Ισιδώρο και Αρίσταρχο και στην συνέχεια εμφανίστηκαν και κάποιοι ευσεβείς πιστοί. Η αγωγή απαιτεί επτακόσιες χιλιάδες ευρώ από τον συγγραφέα, τον εκδοτικό οίκο και τον Σταύρο Ζουμπουλάκη που προλόγισε το βιβλίο. Σε 110 σελίδες αναφέρεται ότι διαδίδει ψέματα, χωρίς να αναφέρεται πουθενά σε αυτές, το ποιά είναι η αλήθεια. Το Πατριαρχείο στην εξέλιξη απέσυρε την δική του αγωγή και έχουν μείνει μόνο κάποιων ευαίσθητων ιδιωτών που φαίνεται να αισθάνονται ότι το “Άγιο Φώς” προσβλήθηκε από την δημοσίευση της αλήθειας για την προέλευσή του.

Φυσικά πριν ακόμα και από τον Καλόπουλο και τον Αλικάκο, λίγοι πνευματικοί ταγοί, όπως ο Αδαμάντιος Κοραής αλλά και ελάχιστοι εκκλησιαστικοί είχαν αναφερθεί ότι πρόκειται για μια καλοστημένη και προσοδοφόρα απάτη. Περισσότερες πληροφορίες στις προτεινόμενες συνδέσεις.

Επειδή φυσικά ο ανορθολογισμός δεν είναι εύκολος αντίπαλος, εσχάτως εμφανίστηκε και μία υποτιθέμενη επιστημονική μελέτη περί της αυθεντικότητας του “Αγίου Φωτός”, που μετράει υποτίθεται την θερμοκρασία του και τις επιπτώσεις στον άνθρωπο, σαφής αντίδραση στο προαναφερθέν βιβλίο που φυσικά απευθύνεται στο ποίμνιο, προσπαθώντας να περισώσει ότι μπορεί να σωθεί από το “θαύμα”. Με αφορμή αυτό λοιπόν αποφάσισα να πω δυο λόγια για όποιον έχει την στοιχειώδη διάθεση να αντιμετωπίσει τον ανορθολογισμό της πολύπαθης κοινωνίας μας.

Πριν μπούμε λίγο πιο βαθιά, πρέπει να ξεκαθαριστεί: Δεν υπάρχει ούτε πρόκειται να υπάρξει επιστημονική μελέτη, και αν υπάρξει δεν είναι επιστημονική, που θα αναφέρεται σε φλόγα ως ξεχωριστή αυτόνομη οντότητα και όχι ως το αποτέλεσμα μιας διεργασίας. Για όσους δεν το κατανοούν αυτό θα γίνει προφανές πάρα κάτω.

Ας δούμε λοιπόν γιατί ο ισχυρισμός περί θαύματος για το Άγιο Φως είναι μια απάτη:

Το πρώτο βασικό στοιχείο περί μαγανείας και υποκρισίας περί της θαυματουργής του προελεύσεως, που θα έπρεπε αμέσως να αντιδράσει ένας λογικός άνθρωπος που δεν έχει θρησκευτικές παρωπίδες, είναι η μυστική εν κρυπτώ τελετή και υποτιθέμενη θαυμαστή εμφάνιση και το μη προφανές και ξεκάθαρο αυτού που παρουσιάζεται. Όλο το “θαύμα” γίνεται μυστικά σε ένα κλειστό χώρο, από έναν και μόνο ιερέα, άρα και δεν μπορεί στην ουσία να ελεγχθεί τίποτα, ενώ μπορεί ο κάθε ένας να λείει ότι θέλει και να φαντάζεται θαύματα και η Εκκλησία να το εκμεταλλεύεται.

Το δεύτερο βασικό στοιχείο μαγανείας είναι ότι με τον τρόπο αυτό παρουσιάζεται ο “Παντοδύναμος” και “Παντογνώστης” Θεός ως άσχετος με τις παραμέτρους του Σύμπαντος που ο ίδιος υποτίθεται δημιούργησε, αφού κάνει το “θαύμα” σε λάθος ημερομηνία. Ας μην ξεχνάμε ότι ο υπολογισμός του Πάσχα, παρ’ όλο που στην Οικουμενική Σύνοδο που αποφασίστηκε, ορίστηκε με βάση μία φυσική σταθερά, την εαρινή ισημερία, σήμερα με το σφάλμα του Παλαιού Ημερολογίου, ο χρόνος που συμβαίνει η Ισημερία υπολογίζεται λάθος για τους ορθοδόξους, άρα και το θαύμα επίσης γίνεται σε λάθος μέρα. Επισημαίνω, κάτι που δεν γνωρίζουν πολλοί. Ο υπολογισμός του Πάσχα για την Ορθοδοξία, γίνεται πάντα με το Παλιό Ημερολόγιο δηλαδή με εσφαλμένα αστρονομικά στοιχεία, την σφαλερότητα των οποίων ο “Παντογνώστης” φαίνεται να αγνοεί σύμφωνα με την λογική της Εκκλησίας. Αυτό οφείλεται στο ότι με το ορθότερο και διορθωμένο ημερολόγιο,

συντάχθηκε πρώτα η αιρετική Δύση και φυσικά οι ορθόδοξοι δεν προτίθενται να υποχωρήσουν σε τέτοια “ακραιφνή καινοτομία” των “ασεβών Λατίνων”.

Φυσικά υπάρχουν πολύ περισσότερα: Η ίδια η επίσημη δεητική ευχή που λέει ο Πατριάρχης, δεν μιλάει για θαύμα, αλλά για κάτι άλλο:

Διά τοῦτο, ἐκ τοῦ ἐπί τοῦτον τόν φωτοφόρον σου Τάφον ἐνδελεχῶς καί ἀειφῶτως ἐκκαιομένου φωτός εὐλαβῶς λαμβάνοντες διαδιδόαμεν τοῖς πιστεύουσιν εἰς σέ τό ἀληθινόν φῶς.

Στην ουσία λέει ξεκάθαρα ότι η Ακοίμητη Κανδήλα που καίει στον Τάφο δεν σβήνει ποτέ, και από εκεί παίρνουν το φως για να το διαδώσουν.

Τέλος στο παρόν δεν καταπιάνομαι με την αλήθεια αυτού που συμβολίζει το Άγιο Φως, ή εξαιτίας του λατρεύεται, αν υπήρξαν δηλαδή στην πραγματικότητα ο Ιησούς των Ευαγγελίων και όλα τα άλλα στοιχεία που προϋποθέτουν έναν άγιο τόπο και αν υπήρξε αν ήταν όπως ακριβώς λένε οι αντικρουόμενες χριστιανικές γραφές, ή ακόμα περισσότερο αν ήταν θεός και πέθανε, τάφηκε, τάφηκε στον συγκεκριμένο χώρο, αναστήθηκε κ.λπ κ.λπ. Είναι ένα τεράστιο θέμα που εδώ έχουμε αναλύσει επί μακρόν και που φυσικά δεν υπάρχει κανένα σίγουρο στοιχείο για να επιβεβαιώσει τίποτα από αυτά.

Τα στοιχεία λοιπόν αυτά που αναφέρθηκαν ήδη είναι καταλυτικά στο να δείξουν τόσο σε άπιστους όσο και σε πιστούς, που έχουν φυσικά λίγο μυαλό και το δουλεύουν πότε πότε, ότι τίποτα το άγιο και θαυματουργό δεν γίνεται εκεί. Επειδή όμως υπάρχει μια επιπλέον παραφιλολογία για τις ιδιότητες αυτού του “Αγίου Φωτός”, ας δούμε και λίγο, πολύ λίγο, κάποια στοιχεία από την φυσική της καύσης.

Όλοι μέσες άκρες έχουμε επαφή με έναν κλασικό αναπτήρα. Πότε ανάβει και βγάζει φλόγα; Όταν τρίψουμε το τσακμάκι ώστε να πετάξει σπίθες που με την βοήθεια ενός έντονα πτητικού υγρού ή εύκαυστου αερίου, αναφλέγεται. Κλείνουμε την παροχή του αερίου ή καλύπτουμε το φιλί της βενζίνης και η φλόγα σταματά. Είναι λοιπόν προφανές ότι η φλόγα δεν είναι κάτι το αυτοδύναμο και ξεχωριστό αλλά εξαρτάται άμεσα και επηρεάζεται από το αέριο ή την βενζίνη με την οποία την τροφοδοτούμε.

Τί είναι η φλόγα;

“τα αέρια που απελευθερώνονται από τη καύσιμη ύλη της οποίας η θερμοκρασία έχει φθάσει στο σημείο ανάφλεξης και βρίσκεται σε επαφή με τον αέρα”.

Από αυτό και μόνο φαίνεται ξεκάθαρα, ότι η φλόγα δεν είναι αυτοδύναμη, δεν έχει δική της οντότητα, και εξ αυτού δεν έχει σταθερές ιδιότητες.

Από τί εξαρτώνται οι ιδιότητές της;

“Η μορφή, (η θερμοκρασία), η λαμπρότητα και η έκταση που παρουσιάζουν οι φλόγες εξαρτώνται κυρίως είτε από τη ποσότητα της καύσιμης ύλης και τη διάταξη αυτής (οριζόντια ή κάθετα) ή της ελεύθερης επιφάνειάς της, σε περίπτωση υγρού καυσίμου, είτε από άλλους εξωγενείς παράγοντες όπως ρεύμα αέρος (Οξυγόνο), πίεση κ.λ.π. που επικρατούν κατά τη διάρκεια της καύσης”. Οι παρενθέσεις δικές μου.

Για πιο αναλυτική εικόνα και την επίδραση του οξυγόνου ή του υλικού εδώ.

Είναι ξεκάθαρο λοιπόν ότι για να συγκρίνεις φλόγες δηλαδή για να συγκρίνεις και να κρίνεις τις ιδιότητες, πρέπει, πρώτα να έχεις σαφή γνώση τι ακριβώς καίγεται και όχι πως άναψε. Αυτό είναι η βάση της πυρασφάλειας και της πυροπροστασίας, μια σπίθα μπορεί να δημιουργηθεί εύκολα από διάφορους λόγους και αιτίες, το θέμα είναι αν θα βρεθεί η κατάλληλη καύσιμη ύλη και το οξυγόνο για να διατηρηθεί αρχικά και μετά να δυναμώσει ή επεκταθεί, κάνοντας καταστροφές.

Τι είναι αυτό που καίγεται για να βγει η φλόγα σε μια λαμπάδα; Μα φυσικά το φιτίλι, αλλά και το κερί το ίδιο που βοηθάει μεν την καύση επιβραδύνοντας ταυτόχρονα την γρήγορη καύση και καταστροφή του φιτιλιού. Οι ιδιότητες λοιπόν της συγκεκριμένης φλόγας περιορίζονται από αυτά που αναφέρθηκαν ήδη στις ιδιότητες και ειδικά σε έναν κλειστό χώρο, από το κερί και το φιτίλι. Αν μια φλόγα εμφανίζει διαφορετικές ιδιότητες σε ένα κερί, τότε το κερί αυτό είναι από άλλο υλικό ή έχει εμποτισθεί επιπλέον με κάτι άλλο, που δίνει αυτές τις ιδιότητες. Η καύση για παράδειγμα του φωσφόρου που έδειξε ο Καλόπουλος, έχει στην αρχή όντως διαφορετικές ιδιότητες που μοιάζουν με αυτά που αναφέρονται, δηλαδή ότι έχει χαμηλότερη θερμοκρασία και πιο λευκό φως. Μόλις καεί τελείως και εξαφανιστεί ο φωσφόρος, τότε η φλόγα εξαρτάται μόνο από το απλό κερί και το φιτίλι και χάνει το χρώμα του και γίνεται θερμότερη.

Τέλος, η φλόγα αν και οπτικά φαίνεται να μεταφέρεται από λαμπάδα σε λαμπάδα, με αυστηρή χρήση της ορολογίας, δεν μεταφέρεται η ίδια, αλλά βοηθάει μέσω της θερμότητας, ένα άλλο κερί να αναφλεγεί και αυτό και να βγάλει την δική του

φλόγα με τις ιδιότητες του δικού της καύσιμου που την τροφοδοτεί. Αυτό λοιπόν που μεταφέρεται στην πραγματικότητα δεν είναι η φλόγα η ίδια, αλλά η θερμότητα που οδηγεί στην εκ νέου ανάφλεξη.

Τί λέτε τώρα; Μπορεί αυτό το φαινόμενο να είναι ουρανώθεν προερχόμενο, και να διατηρεί τις ιδιότητές του για 31 λεπτά όπως λένε;

Ενδιαφέρον έχει ότι στην επίσημη ιστοσελίδα του Πατριαρχείου, το άναμμα του Αγίου Φωτός μέχρι το 2013 αναφερόταν σαν θαύμα, ενώ από τον επόμενο χρόνο μέχρι σήμερα, άλλαξε σε μια απλή τελετή αγιασμού φωτός για το οποίο δεν αναφέρεται η πηγή και η προέλευσή του.

Το πρόβλημα με αυτήν την θρησκεία και τους φανατικούς οπαδούς της, είναι ότι χρειάζεται συνέχεια θαύματα και μάλιστα θαύματα που δεν είναι ποτέ προφανή και ξεκάθαρα. Είναι σαν τους φαρισαίους της Καινής που ήθελαν συνέχεια σημεία και τέρατα, αλλά και του Ιησού που ενώ τα αρνείτο στους φαρισαίους, φέρεται να έκανε πάρα πολλά θαύματα στους πιστούς του, για να πιστέψουν και αυτοί που δεν τα είδαν ούτε θα τα δουν, όπως είπε στον άπιστο Θωμά. Το ζήτημα δηλαδή, είναι πως θα ενισχυθεί η πίστη στο παράλογο.

Άλλο ένα θέμα που τίθεται εδώ είναι η υποκρισία. Ελάχιστοι ταγοί της Εκκλησίας, τόλμησαν να πουν την αλήθεια, οι υπόλοιποι δεν τολμούν γιατί φοβούνται το ποίμνιο και όταν ταίριζεις το τέρας με τροφή και αυτό γιγαντωθεί και κάποια στιγμή του σταματήσεις την τροφή ξαφνικά, το πιθανότερο είναι να σε δαγκώσει. Είναι πρακτικά ανίκανοι να παραδεχτούν την αλήθεια, γιατί ξέρουν ότι θα δημιουργήσουν νέο σχίσμα στο πολύπαθο σώμα της Εκκλησίας και οι ίδιοι θα φανούν ως επί αιώνες ψεύτες και υποκριτές.

Το τελευταίο επιχείρημα κατά του περίφημου αυτού θαύματος είναι αυτή η αξία και η χρησιμότητά του. Είναι παρόμοια με το άλλο θαύμα που υποτίθεται γίνεται κατά τον Αγιασμό και τα νερά του Ιορδάνη αλλάζουν, ή τα γνωστά με τις εικόνες που δακρύζουν ή τα καντήλια που κουνιούνται. Είναι παρόμοιας αξίας με την παρουσίαση ενός θαυματοποιού. Είναι τελείως άχρηστα για την ανθρωπότητα, πόσο μάλλον για μια πιθανή θεότητα και χωρίς αξία για κανέναν πέρα από την επιβεβαίωση των φανατικών και των αμόρφωτων και τα χρήματα που τσεπώνει η Εκκλησία από τους πιστούς. Οποιοσδήποτε θεός αν υπήρχε ποτέ, δεν νομίζω ότι θα ήθελε κάτι τέτοιο.

Φιλίστωρ

Εικόνα από το olympics.com

Πληροφορίες:

Η ιστορία του Αγίου Φωτός. Πότε ήρθε πρώτη φορά με απευθείας πτήση από τα Ιεροσόλυμα στην Ελλάδα. Ποιοι το περιγράφουν ως θαύμα και τι λένε οι επικριτές.
<https://www.mixanitouxronou.gr/i-istoria-toy-agiou-fotos-pote-irthe-proti-fora-me-a-ptytheias-ptisi-aro-ta-ierosolyma/>

Τέλος στην υποδοχή του Αγίου «αρχηγού κράτους»;

https://www.athensvoice.gr/politics/712303_telos-stin-ypodohi-toy-agiou-arhigoy-k-ratoys

Η σελίδα του πατριαρχείου που το 2013 και πριν ισχυριζόταν για θαύμα, στην ενότητα Άγιοι Τόποι/Άγιο Φως. Υπήρχε δηλαδή ξεχωριστή σελίδα περί Αγίου Φωτός. Η λέξη θαύμα, θαυμαστόν κλπ αναφέρεται 5 φορές:

https://web.archive.org/web/20130826132925/http://www.jerusalem-patriarchate.info/gr/agion_fos.htm

Η σελίδα του πατριαρχείου σήμερα. Η σελίδα περί Αγίου Φωτός έχει εξαφανιστεί και η τελετή έχει ενσωματωθεί στην ενότητα “Οί Άγιοι Τόποι/Μεγάλη Έβδομάς και Άγιον Πάσχα” που αναφέρεται στην τελετή χωρίς αναφορά στην προέλευση του φωτός. Η λέξη θαύμα ή παράγωγά του έχουν εξαφανιστεί:

<https://archive.is/ghfQc>, στις 6/5/2021 <https://jerusalem-patriarchate.info/οι-αγιοι-τοποι/μεγαλη-εβδομαδα-και-αγιον-πασχα/>

Άγιον Φως – Μια ιερή και θαυμαστή απάτη <https://www.pare-dose.net/149>

Η Απάτη του «Αγίου Φωτός» σε 5 μέρη
<https://roides.wordpress.com/2015/04/06/6apr15/>

Η Απάτη του Αγίου Φωτός [1] <https://roides.wordpress.com/2010/04/06/6apr10b/>

Η Απάτη του Αγίου Φωτός [2]
<https://roides.wordpress.com/2018/03/25/7apr10b-2/>

Η Απάτη του Αγίου Φωτός [3] <https://roides.wordpress.com/2018/03/26/8mars10b/>

Η ελληνική Wiki για το Άγιο Φως. Εκτός από την εισαγωγή έχει αλλάξει και αναφέρει την αλλαγή στάσης του Πατριαρχείου. Έχει επίσης και τις διάφορες γνώμες θετικές και αρνητικές που έχουν ακουστεί περί του “θαύματος”.